

Multifunctionele landbouw kan onder voorwaarden meerwaarde bieden in leeglopende regio's

Boeren houden krimpgebied leefbaar

Noordoost-Groningen is een krimpregio, een regio waar het aantal inwoners afneemt. Het is ook een regio met veel landbouw. Is multifunctionele landbouw dan een mogelijkheid om de leefbaarheid op peil te houden? Onderzoekers van Wageningen UR vroegen het aan betrokkenen in Noordoost-Groningen.

TEKST MARCEL VIJN & REINA FERWERDA | FOTO DICK BOSCHLOO

Kan landbouw met het leveren van producten en diensten een meerwaarde hebben bij het verzachten van de gevolgen van krimp? Deze vraag van het ministerie van EL&I stelden onderzoekers van Wageningen UR aan een aantal betrokkenen in Noordoost-Groningen, een krimp-regio waar het aantal inwoners afneemt en de landbouw nog zeer belangrijk is. De geïnterviewde personen werken bij provincie en gemeenten, bij de agrarische belangenbehartiging, in onderzoek en advies of zijn multifunctionele ondernemers in het gebied. De multifunctionele landbouw kan volgens de respondenten op verschillende manieren meerwaarde hebben voor het verzachten van de gevolgen van krimp. Zo draagt multifunctionele landbouw volgens hen onder andere bij aan de leefbaarheid van het gebied door het aanbieden van diensten en voorzieningen en de zorg voor het landschap. Uit de interviews blijkt echter dat de agrarische sector door beleidsmakers niet of nauwelijks betrokken wordt bij de plannen rondom krimp. De sector is niet in beeld als verbindingspartner en pakt ook zelf die rol niet op. De agrariërs realiseren zich onvoldoende dat zij vanuit de multifunctionele landbouw kunnen bijdragen aan oplossingen voor het krimpvraagstuk.

Heldere kostprijberekeningen

Om te weten te komen welke oplossingen het beste de gevolgen van krimp verzachten, moeten de behoeften van de burgers in het gebied beter in kaart worden gebracht. Nu lijkt de discussie meer over dan met de burgers in het gebied gevoerd te worden. Vervolgens kan bekeken worden in hoeverre de agrarische en multifunctionele ondernemers daadwerkelijk oplossingen kunnen bieden voor het verzachten van de gevolgen van krimp. Bijvoorbeeld door naast de streekproducten ook andere producten te verkopen of een ruimte op de boerderij als ontmoetingsplek aan te bieden. Veel respondenten geven aan dat multifunctionele landbouw, bijvoorbeeld via een zorgtak die zich richt op het sterk toenemende aantal ouderen, een bijdrage kan leveren aan de leefbaarheid in een krimpgebied. De oplossingen voor het krimpvraagstuk kunnen in het verlengde van de bestaande multifunctionele takken liggen, maar misschien zijn daarnaast nieuwe vormen nodig. Daar kan met bewoners, agrarische ondernemers en andere betrokken partijen over worden nagedacht. Meerdere respondenten geven aan dat multifunctionele ondernemers producten en diensten als neventak kunnen blijven aanbieden, terwijl oorspronkelijke aanbieders afhaken. De redenering hierbij is dat de hoofdtak – het agrarische bedrijf – zorgt voor het hoofddeel van het inkomen en het grootste deel van de kosten van gebouwen en arbeid draagt. De vraag is echter of multifunctionele ondernemers wel voldoende kunnen verdienen aan het aanbieden van deze voorzieningen om ze ook op langere termijn te kunnen blijven verstrekken. Het zou dan ook goed zijn heldere kostprijberekeningen te maken en inzichtelijk te hebben wat het rendement op het aanbieden van voorzieningen is.

STIJGENDE VERKOOP VAN EIGEN RUNDVLEES

In het Groningse Noordbroek, aan de ventweg van de doorgaande weg N33 en buiten de bebouwde kom, ligt het bedrijf van de familie Arkema. Naast groot-schalige gangbare akkerbouw verzorgen Bé Arkema, zijn vrouw Marijke en zoon Siewert hun biologisch gehouden vee: 50 moederdieren plus jongvee, vleeskippen en varkens. De familie Arkema, met zoon Siewert als slager, investeerde flink in productverwerking en verkoop vanaf de boerderij. In de grote akkerbouwschuur is een volwaardige slagerij en een kleine winkel gebouwd. Vlees van eigen dieren komt in karkassen van de regionale slagerij en wordt op de boerderij uitgebeend, verwerkt tot consumentenporties, vacuüm verpakt, gestickerd en ingevroren. In 2008 kon de familie in de bescheiden verwerkingsruimte nog één koe per dag verwerken, met de nieuwe slagerij met efficiënt ingerichte looproutes, koelcellen en logistiek kunnen ze nu drie koeien per dag tot consumentenporties verwerken. De afzet loopt steeds beter. Bé Arkema: "Naast onze boerderijwinkel verkopen we op twee biologische boerenmarkten, in Emmen en Frederiksoord, en in lokale winkels. Via de Zaai-Ster leveren we ook aan natuurvoedingswinkels. Het loopt zo goed, dat we binnenkort een markt afstoten." Het assortiment in de boerderijwinkel is uitgebreid van alleen vlees uit de diepvries naar zuivel en droogwaren, plus verwerkte producten met eigen vlees erin zoals soepen en stoofpotjes. Met Michel Jansen van de Kleinste Soepfabriek ontwikkelde de familie Arkema ook soepen en stoofpotjes in glazen potten, waarmee de vierkantsverpakking van hun vlees uitstekend is. Via het project 'stimuleren huisverkoop en boerderijwinkels Groningen' van de Waddengroep ontving de familie Arkema investeringssubsidie gericht op het verbeteren van de eigen verwerking en de huisverkoop. "De subsidie had als voorwaarde een omzetgroei van 20% in vijf jaar, en dat haalden we makkelijk," lacht Bé Arkema. Want hoewel Noordbroek als gemeente nog beschikt over eigen winkels, moeten veel van de dorpen langs de doorgaande provinciale weg N33 het met minder voorzieningen doen. "Klanten slaan dan even van de weg af, komen naar onze boerderij en doen flink inkopen. Dat merken we goed."

Tekst: Maria van Boxtel, Land & Co

Randvoorwaarden

Respondenten geven aan dat multifunctionele ondernemers die een rol in het verzachten van krimp willen spelen voldoende ruimte in wet- en regelgeving nodig hebben. Denk hierbij aan wetgeving op het gebied van ruimtelijke ordening die uitgaat van maar één functie op een bouw-blok, terwijl multifunctionele bedrijven soms wel vier functies (landbouw, zorg, recreatie en detailhandel) op één bouwblok hebben. Maar ook horecawetgeving kan zeer beperkend zijn voor dagrecreatie op de boerderij, bijvoorbeeld door het verbieden van het schenken van alcohol. Bij flexibeler wet- en regelgeving is echter ook een kanttekening te plaatsen. Die kan namelijk ook leiden tot (oneerlijke) concurrentie met in het gebied aanwezige detailhandel- en horecabedrijven, die het in een krimpregio al lastig hebben het hoofd boven water te houden. Een andere genoemde randvoorwaarde - en bepalend voor succes - is, dat de ondernemers 'geschikt' moeten zijn, wat wil zeggen dat ze de benodigde competenties en vaardigheden hebben om de kansen te kunnen pakken. Groninger ondernemers blijken volop goede ideeën te hebben, maar missen vanwege hun bescheiden en nuchtere karakter – volgens een aantal respondenten - vaak de durf om er een succes van te maken. Met enige ondersteuning zouden meer initiatieven daadwerkelijk van de grond komen. De vorm waarin de ondersteuning geboden wordt, moet aansluiten bij het karakter en de behoeften van de ondernemers. Goede praktijkvoorbeelden en het promoten daarvan is dan zeer waardevol. ■

Marcel Vijn en Reina Ferwerda zijn onderzoekers bij Wageningen UR.

Het onderzoeksrapport 'De meerwaarde van multifunctionele landbouw in krimpgebied Noordoost-Groningen' is te downloaden van <http://edepot.wur.nl/210960>